

Zowel *Calopteryx splendens* als *Calopteryx virgo* komen voor in het Twentse grensgebied. In dit artikel wordt de verspreiding in dit gebied beschreven en er wordt ingegaan op de trend die onderscheiden kan worden.

Andre en Marcel Hospers

Verspreiding van libellen van het geslacht *Calopteryx* in het Twentse grensgebied

Inleiding

In "Toestand van de Natuur 2" worden libellen samen met de vlinders als het meest bedreigde faunagroep genoemd van Nederland (Ketelaar, 1995). Tot de opvallendste libellen van de Nederlandse fauna behoren ongetwijfeld de beekjuffers. De mannetjes van deze libellen met hun gekleurde vleugels vallen vooral tijdens het vliegen erg op. Verder zijn de soorten de grootste van de onderorde Zygoptera (gelijkvleugeligen) en geven ze een indicatie van goede waterkwaliteit (maar dat geldt ook voor libellen in het algemeen).

Beide soorten staan op de rode lijst van Nordrhein-Westfalen en van Duitsland.

Beekjuffers in Twente

In Twente zijn deze soorten ook van een aantal beken bekend. Omdat deze soorten erg opvallen en makkelijk te determineren zijn is het eenvoudig om aan deze soorten in Twente eens extra aandacht aan de verspreiding te besteden.

Wat betreft één soort zijn we dan snel klaar: van *Calopteryx virgo* (de bosbeekjuffer) zijn al een aantal jaren geen waarnemingen meer bekend en waarschijnlijk komt deze soort dan ook helaas ook niet meer voor in Twente. Hoewel het libellenproject van de jeugdbonden geen waarnemingen in de Achterhoek heeft doorgekregen komt deze soort daar wel degelijk voor, althans in 1994.

Van *Calopteryx splendens* (de weidebeekjuffer) heeft het libellenproject wel gegevens, maar die zijn, als ze vergeleken worden met een Duits rapport, niet volledig. Ten zuidwesten ontbreken nog

waarnemingen langs de Buurser Beek en daar is de soort de afgelopen vier jaar ook door anderen nog waargenomen. Omdat deze soort zich uitbreidt zal de weergegeven verspreiding niet volledig zijn. Bovendien breidt de soort zich sinds de jaren '70 uit, dus misschien zijn er in de tussentijd nieuwe gebieden door de weidebeekjuffer gekoloniseerd.

Beschrijving van de Beekjuffersoorten

De soorten verschillend duidelijk in biotoopkeuze. *Calopteryx splendens* koloniseert vliegwateren van tenminste 60 cm breedte tot een gemiddelde breedte van 4,5 meter. De vrije wateroppervlakte is in het algemeen groter dan 0,5 m². De larven leven tussen de wortels van de bomen en struiken in langzaam stromende beken. Ze zouden zich ook in de oeverzone van meren en plassen kunnen ontwikkelen. Hun ontwikkeling duurt twee jaar en ze overwinteren dus tweemaal. Volwassen exemplaren vliegen vaak langs de beek of rusten uit op planten. Vooral de mannetjes komen in groepen voor en overmachten ook in groepen. Vrouwtjes zijn meer solitair.

Vliegtijd: half mei tot eind september.

Calopteryx virgo (Bosbeekjuffer) komt, zoals de naam al zegt, veel langs (bos)beken voor. Hij is veel zeldzamer. Als extra bedreiging voor deze soort geldt de verminderde zuurstofverzadiging door bijvoorbeeld afname van de oeverbegroeiing en de verwarming van het water door afwateringen. De larven leven in kleine bos-beken en riviertjes met matige stroomsnelheid. Ze prefereren wortels en takken in holten van onderspoelde

oeverkanten. 's Nachts zijn ze actief en kruipen rond over de bodem.

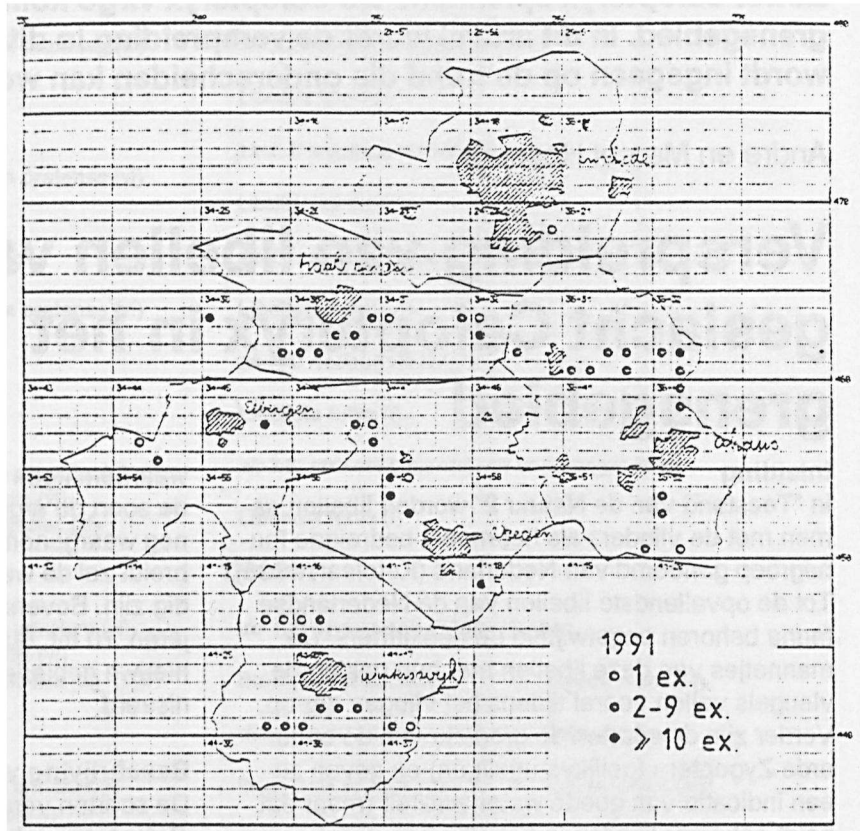
Ze zwemmen zelden. Na twee jaar, in de derde zomer, verlaten de larven het water voordat de zon op het water schijnt. De mannetjes eerder dan de vrouwtjes. Gedurende de rijpheidsperiode komen beide geslachten in een groep voor. De mannetjes bezetten daarna een ongeveer vijf meter breed territorium waar ze op voorbij komende vrouwtjes wachten.

Vliegtijd: eind mei tot in augustus, met een piek in juni.

Verspreiding van de beekjuffers in Nederland
 Vooral *Calopteryx virgo* (volledig blauw-zwarte vleugels) is zeldzaam geworden. De waargenomen aantallen nemen snel af door het verdwijnen van de biotoop, door vervuiling, oeveraantasting, kanalisaties e.d.

Calopteryx splendens schijnt juist algemener te worden. In Twente wordt hij meer waargenomen (mondelijke mededelingen) en ook Van der Weide (1994b) geeft aan dat landelijk dezelfde positieve trend waargenomen wordt, na een langdurige daling in deze eeuw. Het dieptepunt werd bereikt in de zeventiger jaren. Het lijkt er op dat alle gebieden waar deze soort in het verleden ook voorkwam weer opnieuw gekoloniseerd zijn. Ook in het westen van het land en langs de grote rivieren wordt deze soort weer waargenomen. Een mogelijke oorzaak kan de verbetering van de waterkwaliteit zijn.

Er zijn talrijke opgaven over de habitat-keuzen van deze twee soorten. Beide planten zich voort in of bij stromend water. Dit is ook terug te zien in de verspreidingskaartjes: de soorten worden vooral waargenomen langs beken.

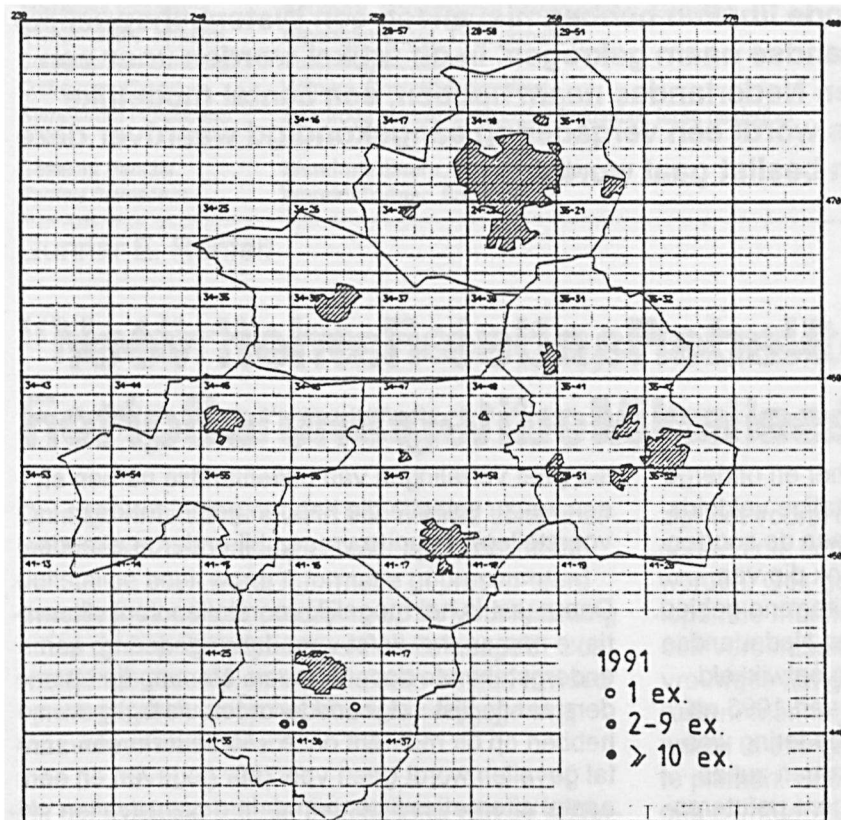
Calopteryx splendens in het beschreven gebied.

Verspreiding van de beekjuffers in het Euregiogebied

Beide soorten zijn niet algemeen in het Euregiogebied, *Calopteryx virgo* is zelfs zeldzaam te noemen. De verspreiding van beide soorten wordt behandeld aan de hand van twee verspreidingskaartjes.

Calopteryx splendens

Calopteryx splendens (zie het kaartje hierboven) vliegt voornamelijk langs de Ahauser Aa (de Buurser Beek in Nederland), de Berkel (en dan met name in het Duitse gedeelte), de Ramsbeek ten westen van Eibergen (een zijrivier van de Berkel), het afgesneden stuk van de Beurzerbeek, de Groenlosche Slinge ten noorden van Winterswijk en de Boven Slinge ten zuiden van Winterswijk. Deze soort is ook gezien bij de watermolen van Diepenheim en langs de Schipbeek. Verder is de soort algemeen langs de Dinkel en ook op de Hakenberg en Poort Bulten (niet echt vlak bij stromend water) waargenomen. Van deze soort is be-

Calopteryx virgo in het beschreven gebied.

kend dat ze ver kan zwerven. Vroeger is hij ook gevangen in het Springedal (1985)

Calopteryx virgo

De andere beekjuffer, *Calopteryx virgo*, is veel zeldzamer en alleen vastgesteld aan de Boven Slinge in de omgeving van Bekendelle en in het buurtschap Brinkheurne ten zuiden van Winterswijk. In 1994 is deze soort ook in het tussenliggende gebied waargenomen. In totaal gaat het om ongeveer honderd exemplaren. Helaas heeft er zich in het afgelopen jaar een calamiteit voorge-

daan: er is (mest?) geloosd in de beek en zelfs de vissen dreven dood in het water. Natuurlijk kunnen ook de larven daar slecht tegen. Hopelijk heeft deze populatie het wel gered. In dit opzicht wordt 1995 een spannend jaar.

In beide gebieden stroomt de beek door het bos en veroorzaken hierdoor een afkoeling van het water. Ook in andere delen van Nederland komt de soort alleen langs bosbeken voor. De soort heet in het Nederlands niet voor niets bosbeekjuffer!

Literatuur:

Kinkele, Jörg (z.j.) - 'Ausgewählte Libellen und Käfer', p270 - 273, uit: Naturhaushalt, Beschreibung und Bewertung der Grundlagen, Biologisch station Zwillbrock, Euregio, Landwirtschafts- und Landschaftsproject.

Weide, Michiel van der, Christiaan Both en Irene Tieleman (1994a) - Noordoost Twente en haar libellen, Amoeba, (68) no

5, pp 50-55.

Weide, Michiel van der, Christiaan Both, Irene Tieleman en Robert Ketelaar (1994b), Het libellenproject, wat levert het eigenlijk op?, Amoeba, (68) no 5 pp 38-43

Gibbons, B.(1986) - Dragonflies and Damselflies of Britain and Northern Europe, Hamlyn Publishing Group

Geijskes, D.C. & J. van Tol (1983) - De libellen van Nederland (Odonata)

Met dank aan het Biologisch station Zwillbrock (de kaarten van Twente - Achterhoek) voor het gebruik mogen maken van de verspreidingskaarten.